

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5—9 класів НУШ»

Ірина Садула,

учителька української мови та літератури,
старший учитель, учитель вищої категорії,
Угринівський ліцей Угринівської сільської
ради Івано-Франківської області

Мандрівка світом із Софією Яблонською Урок додаткового читання

УДК 373.5.016:821.09.161.2-19(092)ЯБЛОНСЬКА
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346124>

«Тебе тягне дорога і далекі краї, але ти наче боїшся.
Не бійся нічого, моя голубко! Поїдь, як зможеш,
я не боюся за тебе, бо знаю, що напевно повернешся
і будеш ще більше любити твій бідний край,
де не росте ванілія і не продають сиру у срібному
папері, але в бочівках з дубового дерева...».

«Книга про батька». Софія Яблонська

Мета:

- ознайомити учнів з видатною постаттю української історії Софією Яблонською;
- розширити знання учнів про цікаві географічні закутини;
- встановити зв'язок між літературою, географією, українознавством, історією;
- удосконалювати навички аналізу художніх та публіцистичних текстів;
- розвивати асоціативно-образне мислення;
- виховувати почуття національної свідомості, патріотизму.

Тип уроку: інтегрований урок.

Обладнання та наочність: світлини Софії Яблонської з домашнього архіву онуки — Наталі Уден; книги «Листи з Парижа. Листи з Китаю», «Теура. Софія», «Книга про батька»; авторські листівки Ірини Садули в рамках проєкту «Видатні і неймовірні»; стаття Ірини Садули «Незвичайна подорожничка» про Софію Яблонську; відеоматеріали, інтерактивні завдання;

© Ірина Садула, 2025

добірка матеріалів про життя і творчість Софії Яблонської.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Підготовча робота до розкриття теми і мети уроку.

Учитель. Діти, сьогодні у нас буде незвичайний урок-мандрівка. Ми спробуємо подорожувати світом та найцікавішими закутинами разом із герої-

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

нею нашого уроку — видатною українкою Софією Яблонською. Скажіть, будь ласка, чи хтось з вас чув коли-небудь ім'я цієї людини?

А ви любите фотографувати?

Сьогодні це модно, і ми навіть на свої мобільні телефони робимо сотні знімків на день. А уявіть, що була така жінка, яка це робила дуже давно, ще на початку 1930-х років, і не де-небудь, а в найнебезпечніших місцях на планеті. Навіщо? А от сьогодні на уроці ми спробуємо про це дізнатися.

Насправді ім'я Софії Яблонської до нас повернулося не так давно. Хто ж вона? Жінка, котра майже сто років тому об'їздила самотужки всю планету. Відчайдушниця, авантюристка, переможниця страхів. Проте найперше вона — письменниця, кінооператорка, фотографка, акторка, модель, декораторка.

З чого почнемо? Мабуть, найперше варто сказати про те, звідки ця українка, про яку лише тепер так активно заговорили.

Біографічна довідка (учні зачитують із слайда-презентації):

Народилася Софія 1907 року в селі Германів (нині Тарасівка) Львівської області. Змалку уявляла собі далекі краї і себе там. Зростала у сім'ї священника о. Івана Яблонського та матері Модести. Мала особливі теплі стосунки з батьком, котрий також умів допомагати людям від різних недуг, вивчав медичні студії та проводив лабораторні експерименти. Дівчинка була дуже допитлива, вона не любила таких забавок, які цікавили інших дітей. Натомість розглядала домашнє горище та комору. Там для допитливих дитячих очей було багато дивини!

Там були і бочівка з маринованою цибулею, і глиняні горщики з повидлами зі слив, чорних ягід, яблук, і слоїки з варенням: «Вишні, черешні, абрикоси, полуниці купалися в прозорому сиропі». А далі — пляшки з сиропом з різних ягід, пляшки з винами, нагорі — кошики з сушенням, в малих бочівках — козячий сир та топлене масло. «Весь мій скарб, — пригадувала

потім Софія, — це мала коробка з гладкими камінцями, кошик із засохлими квітами, вінки з нескорених квітів і альбом засушеної папороті».

Рефлексія.

— Діти, а чи можете ви пригадати якісь подібні миті вашого дитинства? Що було найбільшою насолодою для вас? Чи любили ви нишпорити по закутках вдома?

— Чи робили ви коли-небудь гербарій із квітів і трав? Якщо так, то у вас із Софією Яблонською є дещо спільне.

А зараз пропоную вам переглянути коротке відео, з якого ви дізнаєтеся більше про нашу героїню Софію Яблонську.

Відео. «Перша у світі операторка» <https://www.youtube.com/watch?v=ma91wNBNEco>.

Учитель. Продовжуючи розповідь про Софію Яблонську, хочу вам розповісти ще про один особливий момент з її життя. Уже в зрілому віці Софія напише книгу про батька. Це будуть спогади про дитинство та рідну Галичину, переповнені теплом та любов'ю. Звідти ми читаємо багато діалогів. Таке враження, що уже доросла авторка заплещувала очі і намагалася уявити ті миті свого дитинства. Ось вона веде розмови із нянею Юстиною, а ось — з мамою, татом, братами, сестрами, і навіть своїм собакою — вірним Буруном. Пропоную вам прочитати уривок з тих щемливих спогадів.

Учень 1. «З неба летять грубі, пухнаті сніжинки, вони круяться в білому просторі, кладуться на широке галяуззя сосон, ліпляться по землі і одні до одних так, наче б ткали килим, який скоро стає білий, пухкий і грубий. Мені хочеться туди лягти як в перину...».

Учень 2. «Коли так падає сніг, то я думаю про танок ангелів: легкий, мовчазний, весь білий. А, може, то душі дітей? Я хотіла б бути сніжинкою...».

Інсценізація учнів про Софію Яблонську «Незвичайна подорожниця»

Виступ учительки Ірини Садули та учнів Угринівського ліцею в товаристві «Просвіт». 2025 р.

Запитання до учнів:

— Які відчуття передають ці спогади письменниці?

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- Чи вдалося передати ці моменти широко?
- Як думаєте, що треба робити, аби тренувати свою творчу уяву, і чи це можливо?

Софія Яблонська навчалася у драматичній школі, закінчила різноманітні курси, торгівельну школу м. Львова, успішно дебютувала у театрі. Згодом у Тернополі управляла одразу двома кінотеатрами, за дорученням свого брата Ярослава-Антонія. Тоді Софії було 18...

Запитання до учнів:

- Як ви думаєте, чи важко було Софії виконувати таку відповідальну роботу у юному віці?
- На вашу думку, якими вміннями володіла дівчина? Якою вона була, якщо не побоялася самотійно працювати для реалізації власних мрій?

1927 рік став визначальним у житті юної Софії. Вона зібрала валізи і поїхала до Франції. Ще змалечку уявляла ті далекі краї і закутки, де росте ванілія (ваніль). Вона зрозуміла, що хоче пізнати світ і себе. Знаєте, це зараз такими вчинками майже нікого не здивуєш, а тоді це ж був дуже відчайдушний крок. Це було нечувано! Звісно, не всі так розуміли. Але батько Софії до останніх днів тримав листи своєї донечки за образами в хаті.

Ірина Садула з ученицями — переможницями міського конкурсу читців, присвяченого річниці від дня народження Т. Шевченка. 2025 р.

Запитання до учнів:

- Як думаєте, чи важко було Софії рішення поїхати до іншої країни?
- Як вважаєте, як почала своє життя за кордоном наша героїня?

Отож настав час розповісти, куди мандрувала у пошуках вражень та відкриттів Софія Яблонська. Китай, Японія, Австралія, острови Бора-Бора, Таїті, Франція, Сінгапур, Ява, Балі, Нова Зеландія, Сан-Франциско, Нью-Йорк, Цейлон, Африка, Марокко, Камбоджа, Малайські острови, Північна Америка — ось неповний перелік досліджених та побачених міст, країн і континентів нашою україankoю. Після Франції було Ма-

рокко, а далі — ненаситність до вражень перемогла, і наша українка не могла спинитися. І хоч вона інколи приїздила до України, проте світ знову захоплював її і кликав до мандрів...

Читання уривка.

1933 року Софія пише до редакції часопису «Жіночої долі» листа з гір Тонкіну, що на границі Китаю. Тоді там жили племена мео та мани. Жінка розповідає, як приязно ті люди ставляться до неї:

«І так я живу поміж ними, як королева. Всього мені подостачу. Мео приносять мені в хату риж, рибу, дичину та городовину; приходять помагати мені в роботі, приводять осідланих коней і вказують мені дороги крізь їхні гори».

Словникова робота.

Племена мео та мани — група народностей в Південному Китаї, В'єтнамі, Таїланді.

Риж — рис.

Городовина — овочі.

Подостача — вдосталь.

1932 року у Львові виходить друком перша книга Софії Яблонської «Чар Марока», далі «З країни рижу та опію» (1936), «Далекі обрії» (1939). Пропоную прослухати уривок з «Далеких обріїв».

Відео. Софія Яблонська. «Далекі обрії» (уривки).

<https://www.youtube.com/watch?v=iN0Gz7jdUzM>.

Асоціативна гра. Вчитель зачитує слово, пов'язане із життям Софії Яблонської, діти записують свої асоціації на дошці та у зошиті.

1. Мандрівка.
2. Обрій.
3. Мрії.
4. Батько.
5. Україна.
6. Дитинство.

Учитель. Хоч Софія Яблонська велику частину свого життя прожила за кордоном, проте ніколи не забувала, хто вона і звідки родом. Дуже любила українські народні строї, берегла вишиті сорочки. Ось як згадувала Софія про своє життя у Китаї в 1937 році: «Мені захотілось завести масу уліпшень, та всюди, де можна умістити українську нотку, заложити горodeць. Надто навчити мого китайця варити українського борщу, пирогів, а до того виробляти сир та масло, — навчити мою китаянку вишивати рушники, мій горodeць цвісти по-українськи, — мальвами, соняшниками та роменами. Ось нащо та куди розходяться усі мої ранки!»

Словникова робота.

Уліпшення — покращення.

Ромен — народна назва ромашки.

А ще є прегарне фото, де Софія Яблонська в народному одязі. Зараз ми його розглянемо і спробуємо описати.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Запитання до учнів.

- Чи такою ви уявляли нашу героїню?
- Що саме привертає увагу найперше у її зовнішності?

Саме у Китаї Софія знайомиться зі своїм майбутнім чоловіком — французом, послом Франції у Китаї Жаном Уденом. У Китаї сім'я прожила майже 15 років, мали трьох синів. Згодом облаштували власне мешкання у Парижі. Великий відтинок свого життя Софія присвятила винятково родині: чоловіку, синам і улюбленому дому. Вдома створила затишок у всіх проявах. І відмовила собі у цінному — писати.

Свого чоловіка француза Жана вона називала по-українськи — Іваном. Той любив поїдати булочки власного вибору, прикушував білим сиром, поливав квасним молоком, і нюхав на десерт резеду, теж вирощену власноруч. Чим не справжній українець? Традиційним українським борщем Софія не втомлювалася годувати всіх своїх гостей. Жінка завжди наголювала, що вона українка.

Про це все Софія Яблонська розповіла у своїх неімовірних книгах.

Складання сенкану.

1. Перший рядок містить слово, яке позначає тему.
2. Другий рядок — опис теми двома прикметниками.
3. Третій рядок називає дію, складається із трьох дієслів.
4. Речення із чотирьох слів.
5. Останній рядок складається з одного слова (можна підібрати епітети, спільнокореневі слова, синоніми).

1. Софія Яблонська
2. Безстрашна, цілеспрямована
3. Мандрувала, писала, мріяла
4. Софія — унікальна українська подорожниця.
5. Затійниця

1. Софія Яблонська
2. Справжня, талановита
3. Подорожувала, фотографувала, любила
4. Софія Яблонська надихає творити.
5. Мрійниця

Цікаво, серед друзів-однодумців мандрівниці були відомі люди того часу: Олена Кисілевська, Дарія Віконська, Володимир Винниченко, Роман Турин та багато інших. Ніхто не залишався байдужим до таланту Софії та її енергійної вдачі. Збереглися спогади цих людей... Зокрема, письменниця Дарія Віконська називала у листах Софію «українським Сфінксом».

Запитання до учнів.

— Як думаєте чому? Що означають ці слова?

Перегляд відео. Короткий нарис Софії Яблонської «Метелик». <https://www.youtube.com/watch?v=5IBruLiT-BU&t=46s>.

Вікторина Так / Ні.

1. Софія Яблонська народилася на Львівщині. — Так.
2. Дівчина відвідувала художню школу. — Ні.
3. Батьки Софії Яблонської: Модеста та отець Іван. — Так.
4. Софія у 18 років управляла одразу двома кінотеатрами у Тернополі. — Так.
5. У 20 років вона вирушила за кордон, до Франції. — Так.
6. Софія не була після переїзду в Україні. — Ні.
7. Чоловіка Софії звали Жан Уден. — Так.
8. Софія Яблонська побувала лише в Європі. — Ні.

Насамкінець пропоную заповнити умовну фейсбук-сторінку Софії Яблонської. Уявімо разом, про що зараз написала б пост наша мандрівниця, а також узагальнимо те, що дізналися про подорожницю сьогодні.

Узагальнення.

На уроці я дізнався про...

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Ім'я героя

Профіль героя

Автор твору

Назва твору

Портрет

Статус

Цитата, яка розкриває характер героя

Коментар

Друзі

Запити на дружбу

Риси характеру

Вчинки

Життєва мета

Допис на сторінці героя (ваше ставлення)

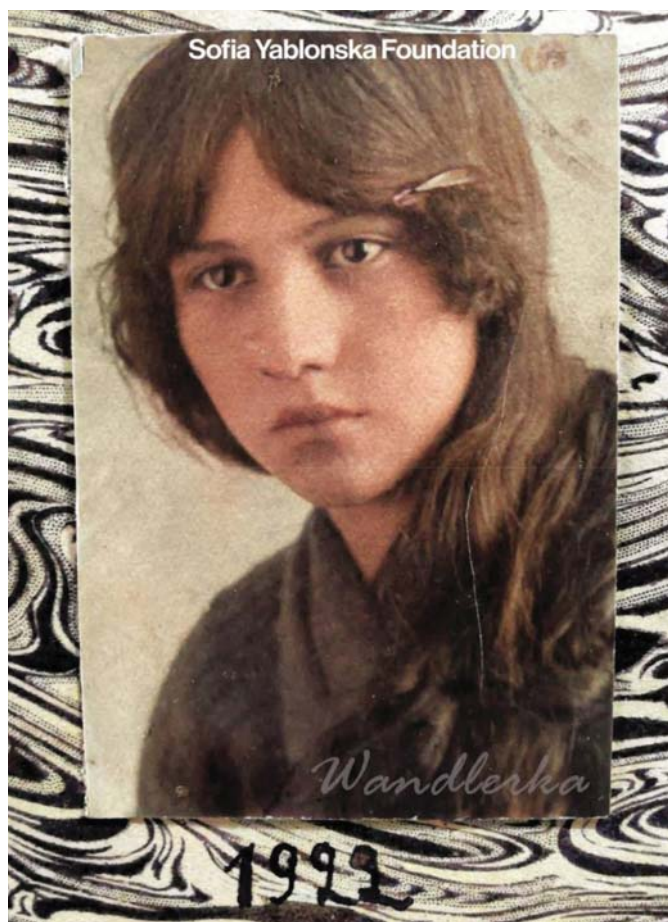
Учитель. «Колись, коли вже набридне подорожувати по світу, прихистком стане не острів Таїті, не казкова Індія, а хатина десь у Карпатах...». Так казала Софія, але сталося не так, на жаль... По дорозі до видавництва, куди жінка везла свій новий рукопис книги «Дві ваги — дві міри», потрапила в автокатастрофу, що і стало причиною передчасної смерті, 4 лютого 1972 року. Проте її життя і твори живі, вони нині нас змушують думати, творити, дихати, любити, прагнути пізнавати світ так, як вміла ця неймовірна українка. Тож вивчаймо разом видатних постатей нашої історії.

До кінця свого життя Софія Яблонська берегла три речі: «Кобзаря» Шевченка, гуцульську ляльку, що її подарували на Галичині, і дерев'яну різьблену мишину. Ось це і були художні живі деталі її життя, що дарували силу.

А ви, дорогі діти, можете дізнатися значно більше, якщо прочитаєте книги подорожніх нарисів та вражень Софії Яблонської.

Ірина Садула та її вихованці Угринівського ліцею. 2025 р.
В день презентації книги творчості учнів «Незвичайні слова»

Софія Яблонська. 1922 р.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Листівка, створена в рамках проєкту Ірини Садули
«Видатні та неймовірні»

2020 р. Учні 5 класу Угринівського ліцею на уроці,
присвяченому Софії Яблонській

2023 рік. Презентація дослідження Ірини Садули про Софію Яблонську
на засіданні учителів-словесників в Угринівському ліцеї
Угринівської сільської ради Івано-Франківської області

Список використаних джерел

1. Марта Калитовська. «Подорожник і людина». Сучасність, травень 1971. Ч. 5 (125), С. 51–60.
2. Навколосвітня мандрівка Софії Яблонської. Український журнал. Ч. 3. 2007. С. 6–7.
3. Ірина Садула. «Незвичайна подорожничка». Ukrainianpeople (Чикаго, США). 2021.
4. Софія Яблонська. Листи з Парижа. Листи з Китаю. Подорожні нариси, новели, оповідання, мініатюри, листи / Упорядкування В. Габора. ЛА «Піраміда». 2018. 368 с.
5. Софія Яблонська. Книга про батька. З мого дитинства. К: Богуславкнига. 2015. 272 с.

Відеоматеріали

1. «Українка у пошуках пригод: перша тревел-блогерка з Галичини Софія Яблонська». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BwJe446QU6Q>.
2. «Неймовірні українки: Софія Яблонська». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mkxOB17fp8s>.

3. Програма «Наші гості» з Марією Солодчук на радіо «Дзвони». Випуск про Софію Яблонську. Гості студії: Ірина Садула, учителька Угринівського ліцею та її учениця Сніжана Ткачик. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ShKqaeZMLI8>.

У статті використано світлини із приватного архіву онуки Софії Яблонської-Наталі Уден-Яблонської (Париж, Франція), публікуються з дозволу власниці.

Авторка висловлює вдячність «Фонду збереження спадщини Софії Яблонської».